

Żbikowska, Małgorzata

"Archeologia prawna Polski", Witold Maisel, Warszawa-Poznań 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/2, 397-398

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

4. Lista wojewodów siedmiogrodzkich; 5. Spis *comites i iudices curiae*; 6. Lista gubernatorów siedmiogrodzkich; 7. Lista premierów; 8. Wykaz arcybiskupów ostrzyhomskich. Po nich następują indeksy osobowe i geograficzne.

„Chronologia historyczna Węgier” ze względu na swą wartość naukową zasługuje niewątpliwie na szczegółową i wnikliwą recenzję. Informując tu wyłącznie o jej ukazaniu się w całości nie sposób jednak powstrzymać się przed wyrażeniem opinii, że będzie ona służyła nie tylko historykom węgierskim.

B. N.

Witold Maisel, *Archeologia prawna Polski*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa—Poznań 1982, s. 364.

Termin archeologia prawna w Polsce dopiero teraz toruje sobie drogę do słownika historyka. Po raz pierwszy wykłady z tego przedmiotu wprowadzono obecnie na Uniwersytecie w Poznaniu. Stąd też praca Maisla wydaje się być nie tylko interesująca w zamierzeniu, ale i bardzo potrzebna. Autor pokusił się o systematyczny wykład historii obiektów i przedmiotów, które „spełniały w przyszłości funkcje usługowe o zakresie stanowienia i realizowania norm prawnych w dziedzinie ustawodawstwa, wykonawstwa i sądownictwa” (s. 15). Ze względu na pionierski charakter swych badań autor poprzedził pracę częścią ogólną, definiując w niej dyscyplinę, określając przedmiot i rodzaje badań, ich zakres rzeczowy, metodologię, ustalił postulaty badawcze. Definicji zabytku archeologiczno-prawnego podanej przez autora odpowiada wiele przedmiotów będących tematem badań szczegółowych różnych nauk pomocniczych historii jak np. numizmatyka, sfragistyka czy heraldyka. Przedmioty te i obiekty zdecydował się autor wyłączyć z badań prezentowanych w pracy. Jej zakres chronologiczny obejmuje okres od powstania państwowości, który to moment ustalony został orientacyjnie na rok 966 do roku 1952, kiedy to nowa konstytucja zlikwidowała „poprzedni reżim ustrojowo-prawny” (s. 17). Trudny do ustalenia był zasięg terytorialny pracy. Autor ostatecznie badaniami objął te tereny, które przed rozbiorami nazywano Koroną, Ukrainą i tereny byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Rozważania szczegółowe podzielono na dwie części. Pierwsza z nich obejmuje obiekty usługowe w stosunku do funkcji stanowienia i realizowania norm prawnych. Znajdują się tu informacje dotyczące budynków i miejsc związanych z funkcjonowaniem prawa oraz opisy narzędzi i sprzętów. W części drugiej omówione zostały obiekty i formy rytuału prawnego, które symbolizują pojęcia, instytucje i stosunki prawne lub towarzyszą czynnościom prawnym. Omówiono tu insygnia i odznaki urzędowe, mundury służbowe, symbole prawa itp. Tak więc Maisel postawił przed sobą wyjątkowo ambitne zadanie starając się przedstawić całość zagadnień związanych z archeologią prawną w najszerszym kontekście chronologicznym i geograficznym. Przedsięwzięcie to przy bardzo skromnym poziomie badań o charakterze monograficznym niosło ze sobą wiele niebezpieczeństw i wymagało ogromnej erudycji źródłowej. Oprócz samych zachowanych zabytków, skatalogowanych przez autora dzięki ankiecie rozesłanej do wszystkich muzeów polskich, autor wykorzystał także wyobrażenia plastyczne, wszystkie rodzaje źródeł pisanych oraz przekazy toponomastyczne. W trakcie systematycznej lektury pracy trudno jednak oprzeć się wrażeniu, iż autor nie operuje równie swobodnie materiałem źródłowym z terenu całej Polski i dla całego omawianego okresu. Autor zastrzega się już we wstępie, iż materiał źródłowy dla terenów Wielkopolski jest mu lepiej znany i wysuwa słuszną sugestię, iż opanowanie zasobów archiwalnych dla całego kraju jest dla jednego badacza rzeczą niemożliwą. Wydaje

się jednak, iż autor podejmując decyzję o zasięgu terytorialnym swej pracy automatycznie podjął się wykonania tego zadania. Dlatego dziwić może stwierdzenie „stąd pewnie dysproporcje, które zresztą mają tę dodatnią stronę, że pozostawiają pole badań przyszłym monografistom z innych terenów” (s. 8). Wśród terenów zaniebanych, mimo obiektywnych możliwości źródłowych znajduje się Warszawa, która ze względu na swą pozycję w kraju i jego systemie polityczno-prawnym oraz istniejący stan badań mogłaby zająć w pracy poczesne miejsce. Podobne dysproporcje dotyczą problemów chronologicznych. Dla okresu od początku XIX wieku pominięto lub jedynie pobieżnie scharakteryzowano wiele problemów. W istotny sposób możnaby uzupełnić np. informacje dotyczące więzień, strojów więziennych czy policyjnych. Wszystko to decyduje o charakterze pracy. Jest ona syntezą obecnego stanu wiedzy archeologiczno-prawnej w Polsce. W żadnej mierze nie może być traktowana jako wyczerpująca i zamykająca badania nad tę dziedziną wiedzy. Żywić należy nadzieję, iż praca Maisla stanie się bodźcem dla zintensyfikowania badań szczegółowych, które pozwolą zapełnić wiele luk w obecnej wiedzy dotyczącej stanowienia prawa i kultury prawnej.

M. Z.

Andrew W. Lewis, *Royal Succession in Capetain France. Studies on Familial Order and the State*, Harvard University Press, s. 356.

Książka stanowi doskonały punkt wyjścia do studiów nad dynastią Kapetyngów. Jasny, precyzyjny wykład umożliwi dokładne i łatwe śledzenie linii dynastycznej. Pierwszy rozdział poświęcony jest przedstawieniu sytuacji przed objęciem tronu przez Hugona Capeta oraz późniejszym staraniem jego samego i jego następców o legalizację posiadanej korony. Starania te rozpoczęte zostały natychmiast po koronacji i przeciągnęły się aż do połowy XI w. Jako argumenty wysuwane były twierdzenia o testamentarnym przekazaniu Hugonowi władzy oraz twierdzenie św. Remigiusza, iż każdy władca uciskający Kościół traci moralne prawo do zasiadania na tronie. W kilkadziesiąt lat później anonimowy mnich przedstawił wersję, w której koronę, aż do siódmego pokolenia, obiecał Hugonowi św. Walery. Już pod koniec XII w. dziedzictwo Karolingów stanie się czynnikiem stabilizującym i umacniającym monarchię. Filip August jest nazywany potomkiem Karola Wielkiego. W czasie walki Filipa Pięknego z papieżem Bonifacym VIII jako argument przemawiający za prawem króla francuskiego do narzucania ograniczeń kościołowi są przytaczane koncesje papieskie na rzecz Karolingów. Autor boryka się z brakiem źródeł, stąd luki w przedstawionym materiale. Tworzone drzewo genealogiczne nie uwzględnia wszystkich członków dynastii oraz dat ich narodzin nawet w końcu XI i w wieku XII. Praca ma bowiem ambicje dokładnego ukazania całej dynastii. Zasadniczym jednak celem książki jest przedstawienie przez pryzmat koligacji rodzinnych mechanizmu sprawowania władzy królewskiej oraz jej zakresu. W związku z tym autor poświęca wiele uwagi propagandzie dynastycznej, a zwłaszcza przytacza wiele przykładów na „świętość i cnoty” Kapetyngów. Już w początkach XIII wieku pojawia się określenie *genus regium*, które definiowane jest jako „słońce wiary, ogień pobożności i zwierciadło zasług”. W końcu wieku XIII w listach papieża pojawia się określenie rodziny królewskiej jako *Christianissimum genus*. Innym ciekawym źródłem, które śledzi przy okazji omawiania zaślubin, urodzin i wymian dziedzictw w rodzinie królewskiej, jest tytułatura używana przez jej członków. Na początku używana dość wolnie i często z wieloma odniesieniami do pa-